

28

ADV-N-Mededelingen

DRIEMAANDELIJKS
TWEDE TRIMESTER 2010

Dit is het achtentwintigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*. Deze publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief-, documentatie- en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

ADVN - ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37
[F] +32 [0]3-226 64 05
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
postrekening: 000-1587760-64
bankrekening: 419-8059591-83
bouw- en renovatiefonds: 419-8059599-91

Met steun van de
Vlaamse overheid

*Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken.
Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.*

Bijdragen

Tom Cobbaert, Benjamin De Cleen, Koen De Scheemaeker,
Sophie Gyselinck, Pieter van Hees, Koen Verbruggen,
Frans-Jos Verdoodt, Rita Verelst & Harry Wils

Digitale beeldbewerking

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

Fotografie

Peter Maes, Gentbrugge

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselinck

Administratie

Marleen Deridder

Druk

New Goff, Mariakerke

Verantwoordelijke uitgever

Frans-Jos Verdoodt
Massemssesteenweg 321.A, 9230 Massemen

De koekjesdoos van de prins

Mocht het ‘Planckendaal-syndroom’ nog niet bestaan, dan is het bij deze uitgevonden en in patent genomen. Planckendaal is het bescheiden en landelijke bijhuis van de illustere Antwerpse Zoo. Ik stel mij mentaal even in de plaats van een olifantje dat daar wordt geboren en daardoor totaal verstoken blijft van de bewondering dat zijn neefje wel geniet omdat hij in de grote stad is verwekt en ter wereld gekomen. Zodra de dieren kunnen spreken, zullen sommigen onder hen ongetwijfeld met ons communiceren over hun psychische aandoening, veroorzaakt door het besef dat zij slechts in een bijhuis zijn geboren en dus van mindere komaf zijn. Lamarckiaans genetisch gecodeerd zeg maar.

Dergelijke genetische codes zijn natuurlijk vaak een hypotheek. Zij zijn immers minder vlot te kraken dan de codes van de Visa-kaarten, al kan dat wel eens meevallen. Bijvoorbeeld bij het Stendhal-syndroom, in 1979 beschreven door de Italiaanse psychiater Graziella Magherini.¹ Vaak is die psychotische adoratie voor de Italiaanse kunststeden en de lome rijen cipressen in Toscane niet hardnekkiger dan een klassieke toeristenziekte. Want Italië heeft wellicht meer te bieden dan welke andere culturele bestemming ook, maar het land offreert ons tegelijk ook vele bedreigingen voor onze gemoedsrust: chaos, wilde stakingen, tuchteloosheid, haantjesgedrag. Balans dus in evenwicht en de patiënt genezen. Zelfs de lectuur van Thomas Manns *De dood in Venetië* (1913) noch de daarop gesteunde, gelijknamige film van Luchino Visconti (1971) kunnen ons niet langer meer uit die emotionele evenwichtspositie verdrijven.²

Om dat emotionele evenwicht, daar draait het misschien wel helemaal om in het leven? Al was het maar omdat niemand weet wat dat begrip eigenlijk betekent, terwijl eenieder van ons er wel wordt door gekalmeerd.³ Het is enigszins van dezelfde orde als de hemel: zelfs de astronauten weten nog steeds niet waar die zich bevindt. Maar men kan er donder op zeggen dat hij bestaat, reeds de gehele geschiedenis lang, de ruimtevaarders zouden misschien toch wat oplettender moeten zijn bij het uitvoeren van hun taak. Wij hebben dat evenwicht en die hemel immers echt wel nodig. Want de geschiedenis van de vooruitgang heeft ons alweer ingehaald, bilateraal, zowel langs links als langs rechts. Alweer, want het is natuurlijk altijd wat met onze beschaving. Eerst kwam de machine de edele kunst van de mechanica misbruiken: “*keihard, bedrieglijk, materialistisch en vulgair*”. Het debacle was volkomen. Het was zo erg dat de latere Amerikaan-

se Nobelprijswinnaar William Faulkner er zijn wereldliteratuur kon op bouwen.⁴

Zo was het alleszins tijdens de zogenaamde ‘lange negentiende eeuw’.⁵ Nadien werd het beter: het modernisme bracht weer wat meer *grand cru* in onze zeden en gewoonten. Maar nadien kwam het postmodernisme. Het handelen en het denken werden in mootjes gehakt. Onze hemel en ons evenwicht werden dan maar virtueel. De ouderen-met-geld vluchtten naar het buitenland voor hun permanente vakantie; zij die geen geld hebben, blijven verweesd achter, zonder vaste telefoonlijn, zonder witte gids, zonder postkantoor in hun onmiddellijke omgeving. Blijft nog: een partij van de kleine man (‘Paklem’ genaamd), een schattige tinnen koekjesdoos van de Koninklijke prins (Delacre, 2010) en *Een kikker om te kussen* (Tielt, 2010), een bicommunautair voorleesboek van de Koninklijke prinses. Veel is dat echt niet. Maar misschien toch voldoende om niet meteen op de ‘Brug der Zuchten’ in Venetië te gaan staan. Want dát kan pas leiden tot een Italiaanse reisziekte.

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) Psychische aandoening, genoemd naar de Franse auteur Stendhal, die in zijn werk beschreef hoe hij in een feitelijke psychose terecht kwam na een bezoek aan Firenze in 1817.

(2) De Italiaanse scenarist-regisseur Luchino Visconti baseerde zijn film op de novelle *Der Tod in Venedig* van Thomas Mann. Daarin vermengt en sublimeert Mann de levens van de Duitse schrijver Gustav Von Aschenbach en van de Oostenrijkse componist Gustav Mahler.

(3) Het gezegde “*Evenwicht: niemand weet wat het is, maar het woord kalmeert iedereen*” van filoloog Jef Boven in: *Digther*, jg. 10, 2009, nr. 3, p. 14.

(4) William Faulkner, *De oude man/De beer, alsmede het vuur en de haard en drie korte verhalen. Met een inleiding over auteur en werk door John Vandenbergh*, Hasselt, 1962, p. 18.

(5) Het begrip wordt vaak gebruikt om aan te geven dat de negentiende eeuw eigenlijk doorliep tot bij de Eerste Wereldoorlog.

Brug der Zuchten, Venetië.
[ADVN, VTB23]

EEN GEËNGAGEERD HISTORICUS Pieter Geyl (1887-1966)

"Daarbij is het een voldoening, dat de verterende ambitie van mijn jonge jaren bevredigd is. In mijn Leidse tijd had ik al de idee, dat ik een historicus wou worden die moest meetellen."

Deze woorden sprak Pieter Geyl in 1958 tijdens een interview dat de befaamde, onlangs overleden interviewster Bibeb^o afnam ter gelegenheid van zijn emeritaat als hoogleraar vaderlandse en algemene geschiedenis aan de Rijksuniversiteit in Utrecht.

Jeugd en studententijd

Pieter Geyl, geboren in Dordrecht op 15 december 1887, kende een zeer moeilijke jeugd. Het gezin ging bijna ten onder aan de morfineverslaving van zijn vader Arie Geyl, die als huisarts niet meer kon functioneren. Het was zijn oom Meindert Boogaardt, eigenaar van een houthandel in Krimpen aan den IJssel en gehuwd met Arie Geyls zuster, die het gezin voor de maatschappelijke ondergang wist te behoeden. Toen Geyl in 1906, na zijn gymnasiumopleiding in Den Haag, naar Leiden ging om Nederlandse taal en letterkunde

te studeren, was hij een intelligente, zeer belesen, maar tegelijk in het sociale verkeer wat onhandige en onzekere figuur. Kenmerken die hij verborg achter een behoorlijke dosis arrogantie. De studie voltooide hij moeiteloos en sloot deze in 1913 af met een promotie. Hij trouwde met Corrie van Slooten, die hij al vanaf zijn gym-

Menukaart van het 8ste Wetenschappelijk Vlaamsch Studentencongres, Gent, 1911.
[Universiteit Utrecht, Archief Pieter Geyl]

nasiumtijd kende en werd leraar aan het gymnasium in Schiedam. Daar gaf hij les aan Truus Gerhardt, dichteres en zus van de bekende dichteres Ida Gerhardt. In de jaren twintig begonnen zij een harts-tochtelijke relatie, voor Pieter Geyl overigens een van vele, die tot in de Tweede Wereldoorlog zou duren.

In zijn studententijd maakte Geyl kennis met de Vlaamse beweging. Er bestonden in de 19de eeuw via de Nederlandse Taal- en Letterkundige Congressen verbanden tussen Vlaanderen en de Nederlandse universiteiten. Niet alleen hoogleraren maar ook studenten waren daarbij betrokken geraakt. Geyl kwam er op twee manieren in. Hij schreef in het studentenblad *Minerva* en polemiseerde met Omer Watez, die hij aanraade meer naar de Nederlandse taal en cultuur te kijken dan naar de Duitse. In 1911 volgde er een bezoek aan het Studentencongres voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit. Hierdoor raakte hij levenslang betrokken bij Vlaanderen en de vraagstukken rond de positie van de Nederlandse taal in de

Corrie van Slooten, s.d.
[Universiteit Utrecht, Archief Pieter Geyl]

^oBibeb (1914-2010) was een Nederlandse journaliste en is het pseudoniem voor Elisabeth Maria Lampe-Soutberg.

Belgische staat. De taaleenheid tussen Nederland en Vlaanderen was voor Geyl het natuurlijke uitgangspunt voor een intense culturele verbondenheid tussen beide gebieden met als ultieme mogelijkheid een politieke band in de vorm van een Groot-Nederland. Belangrijk hierbij is dat Geyl een intensief tweerichtingsverkeer voorzag. Natuurlijk zou Vlaanderen eerst veel vragen van Holland, maar het jonge, vitale Vlaanderen zou het oude Holland ook kunnen inspireren. Het gedachtegoed van Geyl is te plaatsen in het alomtegenwoordige taalnationalisme van de 19de en begin 20ste eeuw. Taal was een soort oerbegrip, onveranderlijk en de ideale basis voor de natiestaat. Het Gentse congres van 1911 leverde ook levenslange contacten en vriendschappen op die voor Geyls kennis van de Vlaamse beweging onontbeerlijk werden. Hij leerde er niet alleen de Nederlander Carel Gerretson kennen, maar ook de Vlamingen Antoon Jacob, Leo Picard en Hendrik Borginon.

Naar Londen

Het leraarschap in Schiedam kon ingeruild worden voor wat altijd Geyls hartenwens was geweest, een correspondentschap in het buitenland voor een Nederlandse krant. Einde 1913 kon hij met zijn gezin naar Londen vertrekken als correspondent voor de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, een functie die hij tot 1919 zou vervullen. Hij kwam er onmiddellijk in aanraking met één van de grote nationale politieke kwesties, de verlening van de 'Home Rule' of het zelfbestuur aan Ierland; een (nationaal) probleem waarin zaken als religie, gemeenschappelijke geschiedenis en taal, maar ook zaken

als onderdrukking en terreur een rol speelden en zouden blijven spelen. Geyl raakte nauw betrokken bij de Ierse vrijheidsstrijd. Hij legde contacten met figuren uit de gematigde Home Rule-beweging alsook met de radicale Ierse vrijheidsstrijders van Sinn Féin. Na de mis-

Hendrik Borginon, s.d.
[ADV, VPA469]

Herman Vos, s.d.
[ADV, VFAY371]

lukte Paasopstand in 1917 reisde hij samen met zijn vrouw door Ierland. Contacten met Vlaanderen waren er in die jaren nauwelijks. Geyl veroordeelde het activisme, maar hij had eigenlijk nauwelijks informatie over deze radicale oppositionele Vlaamse politieke stroming. Hij ontmoette in Londen wel Vlamingen als Borginon en Alfons Van de Perre. Maar er zijn in Geyls archief geen bewijzen te vinden dat hij echt op de hoogte was van de Frontbeweging, die andere oppositionele stroming.

De Dietse periode (1918-1940)

Na 1918 trad Geyl opnieuw in contact met Vlaanderen. Via zijn relaties met Gerretson, Borginon en vooral met Jacob en Herman Vos, kwam hij in contact met de Frontpartij. Geyl engageerde zich sterk en nam duidelijke standpunten in. Primair bleef voor hem een Vlaanderen waarin de Nederlandse taal en de daarmee verbonden cultuuruitingen centraal stonden. Dat was het doel waarop de politiek gericht diende te zijn en voor Geyl was dat doel het best te verwezenlijken via een vorm van federaal bestuur. Hij beseftte dat zijn droom van een politiek Groot-Nederland eigenlijk niet aan de orde was. In Nederland was er geen animo voor en de Belgische unitaire staat en zijn partijstructuren waren gewoon nog te sterk. Daarom wees Geyl een 'België barst'-scenario af. Nochtans hebben de Leuvense historici Lode Wils en Louis Vos in hun publicaties aangegeven dat Geyl wel de vernietiging van de Belgische staat nastreefde. Hun visie is begrijpelijk gezien de uitingen van Pieter Geyl. Hij gebruikte immers radicale termen en hij bepleitte het uiteenvallen van België. In de praktijk wenste Geyl echter geen gewelddadige revolutie. Wel wilde hij een zo ernstige parlementaire crisis zien ontstaan, dat een radicale oplossing, het federalisme als uitkomst van het Vlaamse

vraagstuk, in België onafwendbaar zou worden. Toch lag Geyls voornaamste bijdrage niet op politiek terrein, maar op het gebied van de geschiedbeoefening. Hij verschaft de Vlaamse beweging munitie tegen het Belgische nationalisme. Met zijn visie dat de scheiding van de Nederlanden in de 16de eeuw niet onvermijdelijk was, maar door toevallige omstandigheden werd veroorzaakt, gaf hij de Vlamingen een wapen in handen tegen de Belgische eenheidsgedachte zoals die door Henri Pirenne in zijn *Histoire de Belgique* geponeerd was. De vanzelfsprekendheid waarmee Pirenne de natuurlijke verbondenheid van de Vlaamse en Waalse gewesten verdedigde, was mede hierdoor niet langer onaantastbaar. Geyl bracht zijn theorie naar

voren in lezingen, tijdschriftartikelen en ten slotte in zijn vanaf 1930 verschenen meerdelige *Geschiedenis van de Nederlandsche Stam*. In Vlaanderen en Nederland werd zijn visie met graagte gelezen en aangehoord, vooral in de kleine kring van Dietsers. De historici in noord en zuid reageerden aanvankelijk met een zekere reserve op Geyls visie. Uiteindelijk vond de Groot-Nederlandse ideologie noch in noord, noch in zuid aanhang van betekenis. In politieke kringen in het Noorden leefde deze gedachte nauwelijks en in het Zuiden ging het bij de Vlaams-nationalisten vooral om het opbouwen van de macht binnen het Vlaamse en Belgische bestel. Deze opbouw verliep met horten en stoten, waarbij de Vlaams-nationalisten in de eerste plaats als drukkingsgroep functioneerden. Die politiek had enig succes rond 1928-1929 bij de Bormsverkiezing. Er volgde toen een doorbraak in de taalwetgeving en er kwam een beperkte amnestie. Die successen gingen – zeer tot verdriet van Geyl – weer voor een

Pieter Geyl, rond jaren 1930.
[ADV.N, VTA21]

deel teniet toen de Vlaams-nationalisten in de nieuwe partijformatie, het Vlaams Nationaal Verbond, kozen voor een ontwikkeling in extreemrechtse zin. Dat verhaal geldt trouwens ook voor het Verdinaso. Geyl heeft die ontwikkelingen aanvankelijk niet scherp gezien, al was zijn grote vriend Vos juist om die reden naar de socialistische overgegaan. Geyls andere informant Borginon meende dat Geyls vrees niet gegrond was. Het bleek in 1940 wel anders en al eerder had Geyl moeten vaststellen wanneer hij in Vlaanderen over democratie sprak, er andere Vlamingen dan de Vlaams-nationalisten applaudisseerden.

Intussen werd Geyl benoemd aan University College, een onderdeel van London University, waar hij vanaf 1919 de leerstoel 'Dutch studies', nadien 'Dutch history', bezette. Geyl maakte er na een moeilijke aanloopfase een succes van. Het was dan ook volkomen terecht dat hij in 1935 tot hoogleraar postmiddeleeuwse vaderlandse en algemene geschiedenis benoemd werd aan de rijksuniversiteit in Utrecht. Naast zijn academisch werk poogde Geyl in contact te blijven met Vlaanderen, zij het iets minder intensief. In 1937 ondernam hij nog een reis naar Zuid-Afrika. Ook daar zette Geyl zich in om de positie van het Afrikaans als taal te versterken. Kennis van het Afrikaans en van daaruit van het Nederlands maakte het eenvoudiger om deel te nemen aan de Nederlandse cultuur en wetenschap in plaats van aan de alomtegenwoordige Engelse taal en cultuur. Het bezoek leverde hem veel contacten op in de Zuid-Afrikaanse academische wereld en ook daarbuiten.

Tegen het nationaalsocialisme en voor het socialisme

In Nederland diende zich in het begin van de jaren dertig het probleem aan van de snelle opkomst van extreemrechtse bewegingen, zoals de Nationaal Socialistische Beweging (NSB) van Anton Mussert en het Zwart Front van Arnold Meyer. Niet alleen het antidemocratische en vervolgens antisemitische karakter baarde grote zorgen, maar ook het feit dat deze bewegingen infiltreerden in de Groot-Nederlandse beweging en zich haar gedachtegoed toe-eigenden. Geyl distancieerde zich op eigen wijze in woord en geschrift openlijk van het nationaalsocialisme. Reeds in 1932 had hij op een internationaal studentencongres in Rostock (Duitsland) ervaren hoe het nationaalsocialisme er de alleenheerschappij opeiste. In Nederland waarschuwde hij begin jaren dertig voor extreemrechtse ideeën in de Dietse organisaties en in 1936 sloot hij zich aan bij Eenheid door Democratie, een niet-zuigelgebonden organisatie die zowel het nationaalsocialisme en fascisme als het communisme bestreed. Samen met zijn universitaire collega's zette Geyl zich ook af tegen de NSB en nazi-Duitsland. In 1937 probeerde hij met enkele collega's een manifest tegen de NSB op te stellen. De NSB had bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten flink gewonnen (bijna 8% van de stemmen) en vele intellectuelen, waaronder het groepje Utrechtse hoogleraren,

vreesden het ergste voor de parlementsverkiezingen van datzelfde jaar. Tot een manifest van de Utrechtse geleerden kwam het echter niet. Bij de parlementsverkiezingen behaalde de NSB nog maar 4,2% van de stemmen; de grote groei was voorbij.

Geyls vrijheid na de Duitse inval was van korte duur. Op 7 oktober 1940 stelden de bezetters hem en 113 andere bekende Nederlanders in gijzeling, zogenaamd als vergelding voor de in Nederlands-Indië gevangen gezette Duitsers. Het ging natuurlijk om het snel buitenspel zetten van al te kritische geesten. Pieter Geyl zat een jaar in een speciale, minder strenge afdeling van Buchenwald en daarna tot 14 februari 1944 op twee locaties bij Den Bosch. In die jaren kreeg het al wat oudere plan om lid te worden van de Sociaal Democratische Arbeiders Partij (SDAP) duidelijk vorm. Geyls sympathie ging van oudsher uit naar links. Als gymnasiast had hij al in een spreekbeurt met verve en met grote stelligheid het marxisme verkondigd als oplossing voor alle maatschappelijke vraagstukken. In zijn Engelse jaren ging zijn sympathie uit naar de Labourparty en eenmaal in Utrecht overwoog hij toetreding tot de SDAP. Hij sprak er uitvoerig over met partijtoppers als Willem Albarda, Herman Bernard Wiardi Beckman en zijn collega de oud-historicus Hendrik Bolkestein. Na de bevrijding werd Geyl ten slotte lid van de SDAP, de latere Partij van de Arbeid.

Vlaanderen en Europa

Na de Tweede Wereldoorlog is er in Geyls leven en werken sprake van vernieuwing en van continuïteit. De vernieuwing is duidelijk aantoonbaar in zijn werk als historicus. Voordien waren onderzoek en publicaties gericht op de 16de tot en met de 18de eeuw, met als zwaartepunt de geschiedenis van de Republiek van de Zeven Verenigde Nederlanden en hun betrekkingen met Engeland. Na de oorlog richtte hij zijn aandacht op historiografische en geschiedkundig theoretische onderwerpen. Met een studie uit 1946 over de historiografie rond Napoleon en met zijn kritiek op A.J. Toynbees *Study of History* brak hij ook in de Angelsaksische wereld door. In het geheel van deze naoorlogse publicaties kreeg de Nederlandse geschiedenis een bescheiden plaats. Zijn bekende *Geschiedenis van de Nederlandse Stam* kreeg wel een vervolg, een erg uitgebreid en dik deel over de laatste helft van de 18de eeuw, maar verder kwam het verhaal niet meer. Het fenomeen van het nationale unitaire België, een realiteit in de 19de en een groot deel van de 20ste eeuw, deed hem ook de beperkingen van de stamgeschiedenis inzien, al heeft hij dat nooit gezegd.

Het eerste deel van de *Geschiedenis van de Nederlandsche Stam* verscheen in 1930. Pieter Geyl schreef later nog vijf opeenvolgende delen. Zijn onvoltooide hoofdwerk eindigde met een zesde deel in 1962. [ADVN, VB924]

Wat wel bleef was de aandacht voor de Nederlandse taal en cultuur in België. De Groot-Nederlandse politieke idee, toch al niet echt sterk ontwikkeld, stierf een stille dood. Het doel werd culturele samenwerking via de bestaande staten België en Nederland en via het Belgisch-Nederlands Cultureel Akkoord van 1946, waar Geyl aan meegewerkt had. Maar naast die culturele samenwerking bleef zijn aandacht voor de werkelijke positie van het Nederlands in Vlaanderen en Brussel onverminderd van kracht. Hij vond dat er op dat punt nog veel te wensen was en te verbeteren viel. Net als vroeger pleegde hij daarover intensief overleg met zijn Vlaamse vrienden: Vos, die in 1952 overleed, de Vlaamse socialist Julien Kuypers, Borginon en de socialistische politicus Hendrik Fayat. Zijn meest geruchtmakende optreden na 1945 was zijn rede op de IJzerbedevaart in 1962. De IJzerbedevaart, begonnen als een antimilitaristische manifestatie, had al voor de Tweede Wereldoorlog en zeker daarna een sterk Vlaams-nationalistisch en rechts politiek karakter gekregen. Dat probeerden de organisatoren om te buigen en in het kader van die verandering moeten we ook Geyls toespraak plaatsen. Hij bepleitte een intensieve samenwerking tussen de grote politieke partijen en verwees in het bijzonder naar het *Manifest van Vlaamse Socialisten* van o.m. Achilles Mussche (december 1961), waarin de Belgische Socialistische Partij werd opgeroepen tot het voeren van een meer Vlaamse politiek. Dit optreden en deze referentie naar het manifest werd hem door de 'gestaalde kaders' niet in dank afgenomen. In *De Volksgazet*, het Antwerpse socialistische dagblad, fulmineerden Jos Van Eynde en Camille Huysmans tegen Geyl. Geyl had er niets

van begrepen en had geen oog voor het klerikalisme en de rechtse elementen in de IJzerbedevaart en nog veel meer. Achteraf gezien paste Geyls optreden toch wel in het in de jaren zestig toenemende politieke bewustzijn in Vlaanderen en in de groeiende machtspositie van Vlaanderen binnen de Belgische staat. Er groeide in de geleiden van de grote partijen een duidelijke aanhang voor een federale oplossing voor de verhouding tussen Vlaanderen en Wallonië. Het was tegelijk Geyls laatste grote actie ten gunste van Vlaanderen en de Nederlandse taal en cultuur aldaar.

Niet alleen de ontwikkelingen in Vlaanderen bleven hem tot zijn dood in 1966 bezighouden, maar ook de eenwording van West-Europa. In wezen was Geyl niet tegen een verdere samenwerking binnen Europa – hij was erevoorzitter van het Genootschap De Nederlanden in Europa (1957), in 1962 opgegaan in het Algemeen-Nederlands Verbond – maar hij had bedenkingen die juist waren en voor een deel nog geldig zijn. Hij had twijfels over het democratische gehalte van landen als Frankrijk en Italië en over welke kant de ontwikkeling van de Bondsrepubliek zou opgaan. Het ontbreken van Groot-Brittannië vond Geyl absoluut onaanvaardbaar. Ook verbaasde hij zich over de afwezigheid van de Scandinavische staten. Daarnaast vreesde hij dat het hele project van federalisering toch vooral een hobby van een aantal bevlogenen was en dat het draagvlak bij de bevolking klein was. En niet te vergeten: wat zou de plaats van de Nederlandse taal in dat Europese politieke geheel zijn. Kortom, ook hier greep hij naar de pen en bracht hij zijn ideeën met verve naar voren. [PvH]

Dit artikel kwam tot stand naar aanleiding van Pieter van Hees' lezing op initiatief van het Algemeen-Nederlands Verbond en *Wetenschappelijke tijdingen* (13 februari 2010 | ADVN, Antwerpen).

Bronnen bij deze bijdrage: P. Geyl, *Ik die zo weinig in mijn verleden leef. Autobiografie 1887-1940*, bezorgd en toegelicht door W. Berkelaar, L. Dorsman & P. van Hees, Amsterdam, 2009; P. van Hees & A.W. Willemsen, *Geyl en Vlaanderen: brieven en notities*, Antwerpen, 3dln, 1973-1975; *Briefwisseling Gerretson-Geyl*, samengesteld door P. van Hees & G. Puchinger, Baarn, 5dln, 1979-1981.

Pieter Geyl sprak op de 35ste IJzerbedevaart en bracht er een *Groet uit Noord-Nederland*, 19 augustus 1962. [ADVN, VFFY41/40]

KUNST TUSSEN TRADITIE EN VERNIEUWING

De Scalden

De inval der Noormannen te Antwerpen ten jaren 837. Onder deze titel nam een groep jonge kunstenaars in 1890 deel aan een grootse carnavalstoet in Antwerpen. Het jaar voordien hadden zij zich verenigd in een kring met de bedoeling aan de verouderde feeststoeten een nieuw elan te geven. Zij kaapten bij verschillende gelegenheden vaak de eerste prijs weg en op deze manier plaatste De Scalden, onder leiding van beeldhouwer en medailleur Jules Baetes, zich als kunstvereniging op de kaart. Hoewel hun activiteiten de eerste jaren van hun samenwerking niet veel meer inhielden dan deelnemen aan optochten (o.a. voor het Landjuweel en voor de wereldtentoonstelling van 1894), figureren in een opera-voorstelling en het organiseren van een komisch feest, reikten de ambities van de leden van De Scalden veel verder. Zij waren allen studenten aan de Antwerpse Academie voor Schone Kunsten, op dat ogenblik nog een bolwerk van traditionalisme in de kunst. Terwijl de kunstpraktijk in het buitenland, o.m. in Engeland onder impuls van William Morris, de weg was ingeslagen naar een meer toegepaste, decoratieve kunst met nadruk op het ambachtelijke, bleef men in Vlaanderen vasthouden aan de platgetreden kunstpaden waarmee men een snobistische burgerij kon behagen. De jonge beeldenstormers van De Scalden wilden deze hegemonie doorbreken door resoluut op zoek te gaan naar nieuwe uitdrukkingsmiddelen en vormen. Bovendien wilden ze het elitaire binnen de kunst vervangen door een sociaal engagement waarmee ze een zo breed mogelijk publiek wilden bereiken. Het bijzondere aan deze groep was het feit dat

de leden de meest uiteenlopende disciplines vertegenwoordigden: naast schilders en beeldhouwers waren ook dichters, componisten, decorateurs, smeden, architecten enz. van de partij.

Met de toetreding in 1897 van schilder/schrijver Edmond Van Offel kreeg De Scalden een nieuwe dynamiek. Hij verwoordde de kunstfilosofie van de groep als volgt: *“Klein en zelfzuchtig heeft de kunstenaar zich gevoeld voor zijn werk. Wat was het geworden? Een modewerkje, een schets, een gril bestemd om ijdele rijkemans grillen te voldoen? Kon hij daar in berusten? De kunstenaar wist dan dat hetgeen hij in zich draagt, het schone dat ook het goede is, goede wijn, goed brood, voor allen zijn moet. Hij wilde voortaan voor velen arbeiden en hetgeen hem gegeven was onder allen deelen. Is zoo niet ontstaan de schoonste onzer kunstbewegingen, het weer op den troon plaatsen van de ware kunst, de decoratieve kunst.”*

Van Offel was de grote bezieler van de 15 bijzondere jaarboeken die verschenen tot aan de Eerste Wereldoorlog. Deze uitgaven, waarvan 11 exemplaren zich in de collectie van het ADVN bevinden, verschenen in ongewone formaten en waren telkens op speciale wijze ingebonden. Rijkelijk geïllustreerd door tal van kunstenaars behoren ze tot de top van de Vlaamse boekdrukkunst. Bovendien nam Edmond Van Offel

Deelname van De Scalden aan de vastenavondstoet met een praalwagen die de inval van de Noormannen anno 837 symboliseert, Antwerpen, 1891. [ADVN, VFB156]

het leeuwendeel op zich van het werk voor de vele Tentoonstellingen voor Monumentale, Decoratieve en Toegepaste Kunst van De Scalden. Deze tentoonstellingen kenden een groot succes bij een breed publiek. Zo zorgde De Scalden voor een lichtpunt in de Vlaamse (Antwerpse) kunst die in die tijd niet bepaald toonaangevend was wat artistieke vernieuwing betreft.

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog stelde een einde aan de activiteiten van De Scalden en pogingen om na de oorlog de werking te hervatten, bleven helaas vruchteloos. Tot overmaat van ramp ging ook het hele archief van de kring verloren. [HW]

JORIS DE LEEUW

Spreekt mijne taal, die zegt: "Gij zult de wapens dragen!"^o

Joris De Leeuw werd geboren in Borgerhout op 19 september 1909. Hij voltooide zijn middelbare studies in Antwerpen en werkte enige tijd als kantoorbediende. Kort voor zijn 21ste verjaardag, in 1930, werd De Leeuw opgeroepen om zijn dienstplicht te vervullen bij het 'Franstalige' 3de Geneeskundige Korps in Namen. Hij vertrok als Vlaamse dienstplichtige naar Namen, evenwel met een doelbewust plan. Voor dit plan liet De Leeuw, lid van de Antwerpse Vlaamsch-Nationale Wacht en enigszins geprikkeld door de Vlaamse zaak, zich inspireren door de dienstweigering van Lode Bonten in 1928. De Leeuw nam het besluit, net zoals Bonten, de Franstalige bevelen te negeren. Hij werd veroordeeld als dienstweigeraar.

Het verhaal van de dienstweigeraars kadert in de taalstrijd binnen het Belgische leger, die sinds de Eerste Wereldoorlog hoog oplaaide. De Vlaamse eisen voor eentalige legereenheden die de Frontbeweging vooropstelde, werden lange tijd weggewuifd door de overheid. Het was wachten op de nieuwe taalwet van 7 november 1928 die de taaltoestand binnen het Belgische leger zou regelen. Ofschoon het uitgangspunt van de legerwet een opleiding van de soldaat in de moedertaal voorschreef, waren de overige bepalingen maar halfslachtig. Zo bleef het Frans de commandotaal in de bataljons, alsook de spreektaal onder de officieren en werden er geen Vlaamse eenheden opgericht. Het resultaat was dat de onvrede onder de Vlaamse dienstplichtigen over de nieuwe taalwet toenam. Slechts enkelen onder hen

ontpopten zich tot dienstweigeraars wier actie meer of minder weerklank kreeg. De Vlaamse dienstweigeraarsbeweging begon in 1928 met de zaak Lode Bonten. Bonten was lid van het Vlaamsche Front en hevig agitator tijdens de parlementaire besprekingen van de nieuwe legerwet. Hij werd in 1928 opgeroepen zijn dienstplicht te vervullen. Zijn reactie hierop was een brief aan de minister van Landsverdediging met de mededeling dat hij geen enkel Franstalig bevel zou uitvoeren. Bontens carrière als dienstplichtige was echter van zeer korte duur. Hij werd op medische gronden afgekeurd en huiswaarts gestuurd. Desondanks kan hij toch worden beschouwd als de eerste dienstweigeraar met Vlaamsgezinde motieven. Bontens idee werd twee jaar later overgenomen door

Joris De Leeuw. Hij besloot onder de invloed van Herman Vos' artikel in *De Schelde* (3 mei 1929), dat alle Vlaamse dienstplichtigen opriep de Franstalige bevelen naast zich

^oCitaat uit het gedicht *Aan tafel vloeit de bron*, Guido Gezelle, 1897.

neer te leggen, het voorbeeld van Bonten te volgen. Kort nadat hij zijn oproep ontving, stelde ook hij de minister van Landsverdediging op de hoogte van zijn besluit. De Leeuw

kreeg hierop geen antwoord en meldde zich vervolgens op 31 maart 1930 aan in de kazerne van Namen. Hij hield zich aan zijn voornemens en kwam wegens dienstweigering op 6 mei voor de Luikse krijgsraad.

De Leeuw werd veroordeeld tot 14 weken gevangenis. Het proces en de veroordeling veroorzaakten heel wat deining langs Vlaams-nationalistische zijde. Vlaamsgezinde pers en organisaties kozen openlijk zijn kant. Daarenboven kreeg de hele zaak ook steun vanuit politieke hoek. Zo volgde er op 30 mei een interpellatie in de Kamer en diende Herman Vos een

motie in. Het resulteerde in de vrijpraak van De Leeuw door het krijgshof op 21 augustus 1930.

Na het vervullen van zijn dienstplicht, stapte De Leeuw in de Vlaams-nationale politiek en richtte voor de Vlaamsch Nationale Volkspartij (VNVP) een arrondissementsafdeling in Dendermonde op. In 1933 evenwel stapte hij over naar de Belgische Werkliedenpartij (BWP). De Leeuw kon zich niet verzoenen met de rechts-radicalen standpunten van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV). Tot 1936 was De Leeuw werkzaam voor het blad *Vooruit*. Daarna werd hij achtereenvolgens gewestelijk secretaris van de Socialistische Mutualiteit, arrondissementssecretaris voor Arbeidsopvoeding en federaal secretaris van de Socialistische Vakbonden. Hij was ook politiek actief o.m. als gemeenteraadslid in Lebbeke (1938) en plaatsvervangend kamerlid (1940). Tijdens de Tweede Wereldoorlog was De Leeuw commissaris-beheerder van de Socialistische Mutualiteitsfederaties van Dendermonde en Sint-Niklaas. Na de oorlog werd hij hiervoor veroordeeld tot 6 maanden gevangenisstraf (waarvoor hij gratie kreeg) en verloor hij zijn burgerrechten. Daarna was hij werkzaam in de industrie.

Het beperkte, doch zeer interessante archief van Joris De Leeuw (BE ADVN AC836), dat onlangs door het ADVN werd verworven, bevat stukken over een periode van twintig jaar (1929-1949). De stukken hebben hoofdzakelijk betrekking op De Leeuws dienstweigering en de oprichting van de VNVP in Dendermonde. [KVB]

n hoger beroep vrijgesproken

De Vlaamische Soldaat Joris de Leeuw, die veroordeeld was wegens het niet opvolgen van in het Fransch gegeven commando's, is in hoger beroep vrijgesproken.

Haas, Poth, en Borel, v. d. Vlaamse Maatschappij v. d. V.

Geefst acht!

Het proces rond de dienstweigering van Joris De Leeuw kreeg heel wat media-aandacht, zo ook in het buitenland.

Op 30 augustus 1930 publiceerde *De Groene Amsterdammer* deze spotprent.

[BE ADVN AC836 – Archief Joris De Leeuw, D12488(1/1-2)]

Qui a raison contre tout le monde, a tort

Omstreeks het tijdstip waarop u dit leest, zijn al de belangrijkste middelpuntzoekende krachten van België reeds op bezoek geweest in Congo, de voormalige kolonie waarin zijzelf of hun voorgangers hebben 'gediend'. Het werd dus een (al of niet terechte) terugkeer in ouwe trouwe. De vliegtuigen vanuit Zaventem naar de Afrikaanse *terre-de-mémoire* waren sinds februari van dit jaar dus behoorlijk gevuld: zakenlieden, ministers, militaire waarnemers, journalisten, alweer ministers, museumdeskundigen uit Tervuren en plantengeografen uit Meise, romanciers, artsen, politicologen, polemologen en nogmaals ministers. En ten slotte ook de koning van België, die ter plaatse nog moet gaan uitzoeken wie eigenlijk in 1960 de imposante sabel van zijn broer Boudewijn heeft gestolen.

Alleen missionarissen hebben wij niet zo duidelijk opgemerkt in het drukke komen-en-gaan, misschien omdat die meestal gewoon ginder zijn gebleven?

Vijftig jaren Congolese onafhankelijkheid en staatkundige vervreemding hebben natuurlijk veel gewist in ons collectief geheugen omtrent het reilen en zeilen in de oude kolonie. Onder het moto *wat het ooit was, wat het is geworden en wat er komen zal*, hebben de media duidelijk een inspanning geleverd om de dichtgeslibde groeven van onze herinneringen enigszins schoon te maken. Maar toch, haast nooit kwam de kern van de zaak aan bod, nl. het feit dat het 'Belgisch-Congo' van weleer van 1908 tot 1960 gewoon een integraal deel uitmaakte van de Belgische staat en dat de Belgische wetten er dus ook van toepassing waren, inbegrepen de wetten op het gerecht, het onderwijs enz.

August Buisseret opent de Universiteit van Elisabethstad op 11 november 1956.
[FOD Buitenlandse Zaken]

'Waren' of 'hadden moeten zijn'? Want die politieke evidentie is voor de voorvechters van het Nederlands in de kolonie echter vooral een ware sisyfusarbeid geworden. En een boemerang die meestal op hun eigen hoofd terecht kwam. Wij hebben daarover in ons *Wt*-tijdschrift in het nabije verleden reeds enkele beklijvende, zeg maar soms aangrijpende studies gepubliceerd.¹ Het werd daarbij bijna steeds het verhaal van *Qui a raison contre tout le monde, a tort*.² Want behalve de strijdbare Vlamingen in Afrika en in België zelf, vond niemand in de wereld dat die Vlaamse taalactivisten het gelijk aan hun kant hadden. Mutatis mutandis klinkt dat discours vandaag overigens nog erg herkenbaar m.b.t. de taalstrijd in België anno 2010.

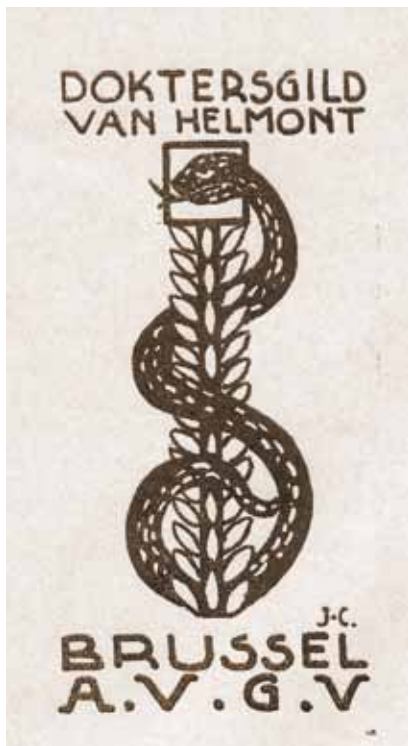
Toch bleek er in 1956 een ogenblik aan te breken waarop het zware sisyfusblok plots over de berg van onbegrip en tegenkanting kon worden getild. In dat internationaal erg dramatische jaar – straatrevoluties in Hongarije en Polen, de Suezcrisis, de 'val' van Stalin – werd in Elisabethstad een 'rijksuniversiteit' geopend waar de Belgische taalwetten zo consequent mogelijk zouden worden toegepast. In scherp contrast hiermede, zou in Leopoldstad de 'katholieke', expliciet Franstalige Lovanium-universiteit verder blijven functioneren.

In *De Universiteit van Elisabethstad (1956-1960). Arena van het laatste Vlaamse gevecht in Belgisch-Congo* schetst Bert Govaerts nauwgezet de wijze waarop de Vlaamse

elite erin slaagde om in Elisabethstad, de hoofdstad van de rijke koperprovincie Katanga, hun academisch en emancipatorisch momentum af te dwingen. Maar uiteindelijk zou het hele project niet lang in de goede richting kunnen bollen. De politieke, economische en sociale chaos der late vijftiger jaren nekten enkele faculteiten en toen Moïse Tshombe in 1960 president werd van de onafhankelijk verklaarde republiek Katanga, 'onteigende' hij de universiteit en schrapte het gebruik van het Nederlands.³

Hoe betwist(baar) de uitspraak dat *de taal gans het volk is* ook moge worden geacht, men kan er niet omheen dat de taalproblematiek en de taalstrijd de ruggengraat vormen van de vele aspecten van de Vlaamse emancipatiebeweging: cultureel, sociaal, economisch, politiek. In de brief die Frank Seberechts in onderhavig Wt-nummer publiceert en annoteert (*Een eenvoudig beginsel van rechtvaardigheid. Artsen en de taalwetgeving aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog*), treden Vlaamse geneesheren naar voren die in het Nederlands werden gevormd aan de universiteiten van Gent en Leuven⁴ en die niet langer kunnen aanvaarden dat zichzelf en hun Vlaams-Brabantse en Brusselse collega's in het Frans moesten blijven communiceren met het Institut Pasteur in Brussel. Dat instituut werd sinds 1901 geleid door de Brusselse arts van Waalse afkomst, Jules Bordet (1870-1961). Aan die beroemde arts zou in 1919 de Nobelprijs Geneeskunde worden uitgereikt. Ook het bekende en hooggespecialiseerde kankerziekenhuis Bordet in Brussel zou later naar hem worden vernoemd.

De Vlaamse geneesheren die de handschoen opnamen tegen de internationaal gereputeerde J. Bordet en diens even gereputeerde Pasteurinstituut wilden door de toepassing van de taalwetten van 1932 *“een eenvoudig beginsel van rechtvaardigheid”* afdwingen. Zij behoorden tot het taalmilitante Doktersgild Van Helmont, dat sinds zijn oprichting Vlaamse dokters uit Brussel en omgeving groepeerde en motiveerde voor de Vlaamse

Logo van het Doktersgild Van Helmont.
[ADVN, BE ADVN AC158 - Archief Doktersgild Van Helmont, D1790(1)]

zaak. De vereniging wordt genoemd naar de in Vilvoorde overleden Brusselse geneesheer en scheikundige Jan-Baptist Van Helmont (1579-1644).

Het te rechter tijd baanbrekende scheikundige werk van de arts Van Helmont werd tijdens de negentiende eeuw fel bestreden, o.m. door Louis Pasteur (1822-1895).⁵ Maar de Vilvoordse arts en geleerde werd ook bekend en gerespecteerd als een pionier op het vlak van de voluntaristische sociale zorgverstrekking. Ook het huidige Van Helmontgild is overigens actief op het vlak van het (Nederlandstalig) zorgnetwerk in Brussel.

De belangstelling voor de fenomenen van natie en natievorming was traditioneel vooral een voorbehouden terrein voor auteurs die zelf betrokken partij waren en vaak meer belang hechtten aan hun eigen statuut van *“Selbstversorger”* dan aan dat van *“Selbstverleugnung”* ten bate van de historische wetenschap. Maar sinds enkele decennia wordt dat belangstellingsveld op exponentiële wijze verkend door academici. Die steeds breder uitwaaijende belangstelling van academici en academische milieus is uiteraard het vruchtbare gevolg van de combinatie van openheid en dynamiek bij diverse actoren op het terrein van de eigen 'vaderlandse' geschiedenis. Maar het verschijnsel hangt natuurlijk ook samen met de algemene democratisering van het academisch onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek. Ook de institutionele ontwikkelingen in België/Vlaanderen vervullen daarbij een zekere rol.

Niet alle actoren in dit dynamische veld geven blijk van een wil tot synergie en multidis-

ciplinaire samenwerking. Soms treden zelfs de aloude ideologische en maatschappelijke breuklijnen naar voren. *Wt*-auteur Els Witte leidt met de vaststelling over die onvolkomen samenwerking trouwens haar bijdrage *Natievorming onder Willem I. Een blik op de historiografie* in. Maar zij doet dat wel met een knipoog naar het aloude en vruchtbare principe van het samen-sterk. Het betreft hier immers een steriele discussie die wij maar beter kunnen opheffen door “*aandacht te schenken aan elkaars benaderingen en resultaten (...). Al wie de probleemstelling uit [een] betrokken periode bestudeert is daarbij gebaat.*”

Zoals hierboven reeds werd aangegeven, handelt Els Wittes uiteenzetting dus over de natievorming onder Willem I en vooral over de wijze waarop die thematiek haar plaats vond in de historiografie. De auteur biedt een stand van de bronnen aan en besluit dat het gaat om een vrij lange historiografische traditie, waarbij het laatste woord nog lang niet kan worden uitgesproken. [fiv]

- (1) Cf. B. Govaerts, Wilfried Borms in Belgisch-Congo. Een eenmansgevecht voor het Nederlands in de kolonie?, in: *Wetenschappelijke tijdingen (Wt)*, jg. 66, 2007, nr. 1, pp. 6-33; B. Govaerts, De zaak van Rechter Grootaert en de strijd om het Nederlands in Belgisch-Congo. Een symbooldossier uit de jaren vijftig, in: *Wt*, jg. 67, 2008, nr. 1, pp. 7-46; L. Vandeweyer, Scheutist, linguïst en etnoloog Leo Bittremieux. Zijn visie op wetenschappelijk taalgebruik in 1910-1914, in: *Wt*, jg. 68, 2009, nr. 2, pp. 174-194.
- (2) *Wie gelijk heeft tegen de mening van de gehele wereld in, heeft ongelijk*, toegeschreven aan de Franse politicus Honoré De Mirabeau (1749-1791).
- (3) De Congolese staatsman Moïse Tshombe (1919-1969) riep in 1960 de onafhankelijkheid van Katanga uit en was er

Koning Willem I ontvangt een smeek-schrift van de Gentse kannunik Triest, stichter van de Broeders van Liefde.
[ADVNB, VFB1440/15]

- president tot 1963, toen UNO-troepen de onafhankelijkheid hadden teniet gedaan. Tshombe was nadien nog een jaar lang premier van de Republiek Congo, geraakte in onmin met het regime, vluchtte naar het buitenland, werd ontvoerd en kwam in 1969 in onduidelijke omstandigheden om het leven in Algerije.
- (4) Tegen het midden van de dertiger jaren van vorige eeuw waren de medische opleidingen in Gent en Leuven volkomen vernederlandst. Aan de Université libre de Bruxelles (ULB) werden tijdens diezelfde periode ook wel cursussen gedoceerd die aan artsen de kans boden om hun praktijk in het Nederlands uit te voeren.
- (5) Zie J.B. Quintyn, *Historische opmars van de techniek*, Gent, 1963, pp. 114-115.

Abonneren op *Wt*

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer KBC 733-0215290-77.

Abonnementsgeld:

- binnenland: 23 euro
- buitenland: 28 euro
- steunabonnement: 25 euro

Nieuwe abonnees ontvangen gratis het bijzondere *Wt*-nummer 2001/4 met daarin de bibliografie van *Wetenschappelijke tijdingen* (selectieve bibliografie 1935-1979, volledige bibliografie 1980-2000).

Onderzoek in de leeszaal van het ADVN

De leeszaal van het ADVN is vaak de tijdelijke werkplek voor academische onderzoekers. Wij laten geregeld een onder hen aan het woord om verslag uit te brengen over hun onderzoek. Vandaag is dit Benjamin De Cleen, assistent aan de vakgroep communicatiewetenschappen van de VUB, over “Populistisch radicaal-rechts en cultuur. Een analyse van de constructie van volk, elite en natie in het Vlaams Blok/Vlaams Belang discours over cultuur”.

Mijn doctoraatsonderzoek handelt over de relatie tussen het Vlaams Blok/Vlaams Belang (verder afgekort als VB) en de culturele wereld in Vlaanderen. Het onderzoek bestudeert met name hoe het VB spreekt over cultuur en hoe de culturele wereld zich verhoudt tot het VB. Cultuur omvat zowel ‘hoge’ als ‘lage’, ‘populaire’ als ‘volkscultuur’. Meer zelfs, het is precies de verhouding tussen die verschillende ‘soorten’ cultuur en de (potentiële) politieke betekenis ervan die centraal staat in de analyse. Cultuur is potentieel van strategisch belang voor elke politieke partij. Cultuur is potentieel van bijzonder belang voor het VB gezien haar claim de erfgenaam te zijn van de (radicale) Vlaamse beweging waarin cultuur en culturele actoren traditioneel een belangrijke rol speelden en waarin zoals bij vele nationalistische bewegingen de band tussen cultuur als het artistieke en cultuur als identiteit wordt gelegd. Bovendien liet de partij zich geregeld uit over de zeer negatieve houding van een deel van de culturele wereld tegenover het VB. Het onderzoek poogt een antwoord te geven op volgende vragen: welke plaats nemen de verschillende vormen van cultuur in

het VB-discours in; wat is voor het VB de rol van cultuur in de samenleving; wat is voor de partij de verhouding tussen cultuur en politiek; wat is de verhouding tussen de drie, volgens Cas Mudde, centrale elementen van de populistisch radicaal-rechts ideologie – populisme, nativisme en autoritair-conservatisme – in het VB-discours over cultuur; hoe gaat de culturele wereld om met dat VB-discours; en hoe worden volk, elite en natie gedefinieerd in het discours van de culturele wereld over het VB?

In eerste instantie wordt op basis van een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse van het VB-ledenblad en parlementaire documenten (1979-2006) een algemeen antwoord gegeven op de vraag over welke vormen van cultuur het VB het heeft, welke thema’s daarin centraal staan en welke VB-mandatarissen het meest actief zijn op het gebied van cultuur. Vervolgens worden drie gevalstudies ondernomen om een grondiger antwoord te geven op de onderzoeksvragen. Daarbij komen telkens zowel het VB-discours als het discours van de culturele actoren aan bod. Een eerste studie focust op de 0110 concerten. De concerten van 1 oktober 2006 waren een cultureel statement “*voor verdraagzaamheid, tegen racisme, tegen extremisme en tegen zinloos geweld*”. 0110 gaf aanleiding tot een hevig maatschappelijk debat over culturele initiatieven tegen radicaal-rechts en over de relatie tussen cultuur en politiek in het algemeen. Het onderzoek bestudeert de discursieve strijd tussen 0110 en het VB. De strijd om het vertegenwoordigen van ‘het volk’ via een strijd over het veld van de populaire cultuur staat daarbij centraal. Een tweede studie focust op de stads-

theaters, van alle gesubsidieerde culturele instellingen veruit het meest gevisieerd door het VB. Het onderzoek geeft een antwoord op de vraag wat nu precies de kritiek van het VB op de stadstheaters is en welke rol die speelt in haar politieke strategieën. Het bestudeert ook hoe de stadstheaters zich tot die kritiek en tot het VB verhouden. Het gaat met name over de rol van de stadstheaters als bakens van Vlaamse cultuur, het elitaire van de stadstheaters en hun ‘decadente’ programmering. Een weerkend thema in alle controverses rond theater is het concept van artistieke autonomie, ofte de vraag naar de verhouding tussen politiek en cultuur. Een derde en laatste studie is gewijd aan één van de grootste Vlaams-nationalistische culturele evenementen: het Vlaams Nationaal Zangfeest. Het onderzoek stelt de vraag welke rol het Zangfeest speelt in de relatie tussen het VB, andere Vlaams-nationalistische politieke krachten en de bredere Vlaamse beweging. Met name de relatie tussen het Zangfeest als culturele uitdrukking van de Vlaamse identiteit en het Zangfeest als politiek evenement staat centraal in het onderzoek. Voor elk van de gevalstudies bestaat het corpus uit externe communicatie, mediabe-richtgeving en interviews met belangrijke spelers in het debat. Op basis daarvan trekt het onderzoek conclusies over de constructie van volk, elite en natie in het VB-discours over cultuur en geeft het een beeld van hoe die definities worden gedeeld, gecontesteerd en gheredefinieerd in het discours van culturele actoren over het VB. [BDC]

Bronnen bij deze bijdrage: C. Mudde, *Populist radical right parties in Europe*, Cambridge, 2007.

Een selectie uit de recente aanwinsten

Werkingsarchief (ca. 2000-2008) van het Verbond van Vlaamse Oud-Strijders (Verbond VOS)

Bewaargeving

[BE ADVN AC61 ARCHIEF VERBOND VAN VLAAMSE OUD-STRIJDERS (VERBOND VOS)]

Bronzen borstbeeld van Germain Lefever vervaardigd door Karel Aubroeck (1)

Bewaargeving

[BE ADVN AC305 ARCHIEF GERMAIN LEFEVER]

Werkingsarchief (ca. 1970-2008) van het Verbond van het Vlaams Overheidspersoneel (VVO)

[BE ADVN AC478 ARCHIEF VERBOND VAN HET VLAAMS OVERHEIDSPERSONEEL (VVO)]

Werkingsarchief van de Blauwvoetfederatie (BF) (1970-1980) vnl. over sport- en zomerkampen, Blauwvoet-Mars-Marathons en vorming. Tevens ook audiovisuele stukken o.a. vlaggen en wimpels

[BE ADVN AC495 ARCHIEF BLAUWVOETFEDERATIE (BF)]

Bibliotheek over de Vlaamse beweging uit de nalatenschap van Rik Dhont

[BE ADVN AC562 ARCHIEF RIK DHONT]

Archivalia (ca. 1985-2005) van Vlaams journalist en medewerker op de Volksunie-studiedienst (nadien N-VA tot 2003) Marc Platel met vnl. studiemateriaal over Volksunie, Voeren en amnestie naast dagboeken uit zijn Volksunie-periode

[BE ADVN AC570 ARCHIEF MARC PLATEL]

Archivalia (1930-1980) over de organisatie en activiteiten van het Dietsch Jeugdverbond

(DJV) afdeling Amsterdam, het Groot-Nederlandsch Jeugdverbond (GNJV), de Gilde ter Bevordering der Heemkunde (GBH) en andere Groot-Nederlandse organisaties. Daarnaast ook brieven en nota's betreffende Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard en zijn archief

[BE ADVN AC611 ARCHIEF THUIS RIENKS]

Archivalia (1920-1960) uit het privéleven van René Gaspar naast stukken over zijn diverse publicaties. Tevens documenten m.b.t. zijn krijgsgevangenschap (Soltau, Göttingen) en de ontplooiing van zijn activistische activiteiten. Met o.m. het periodiek *Onze Taal* en foto's uit het kamp van Göttingen (3)

[BE ADVN AC618 ARCHIEF RENÉ GASPAR]

Archivalia (ca. 1990-2008) vnl. over de verdediging van de Koerdische zaak in Europa

Bewaargeving

[BE ADVN AC622 ARCHIEF KONGRA NETEWIYA KURDISTAN (KNK)]

Archivalia (1991-1997), boeken en periodieken vnl. over de Ierse en Baskische kwestie naast een verzameling van *De Nieuwe*

[BE ADVN AC707 ARCHIEF MEERVOUD [VERENIGING]]

Bibliotheek verzameld door ere-ambassadeur Bob Lebacqz in het kader van zijn diplomatieke loopbaan

[BE ADVN AC743 ARCHIEF BOB LEBACQZ]

Werkingsarchief (1990-2006) van de Vlaamse Volksbeweging afdeling Mortsel-Boechout (Borsbeek)

[BE ADVN AC750 ARCHIEF VLAAMSE VOLKSBEWEGING (VVB) AFDELING MORTSEL-BOECHOUT (BORSBEEK)]

Repressiedocumenten (ca. 1946-1950) van oostfronter Staf Slagmulder naast een omvangrijke verzameling portretfoto's en necrologia van oostfronters. Verder ook foto's van activiteiten van het Sint-Maartensfonds (SMF), Vlaams Nationaal Verbond (VNV)-landdagen, Dietse Militie/Zwarte Brigade (DM-ZB), Dietse Meisjesscharen-Dietse Blauwvoetvondels (DMS-DBV) (streek Gent-Aalst) naast necrologia met het letterkruis AVV-VVK
[BE ADVN AC823 ARCHIEF STAF SLAGMULDER]

Werkingsarchief (ca. 2007-2008) van de Gravensteengroep
[BE ADVN AC826 ARCHIEF GRAVENSTEENGROEP]

Werkingsarchief (ca. 2000-2002) van de Voorwaarts-groep
[BE ADVN AC827 ARCHIEF VOORWAARTS-GROEP]

Archivalia (1934-1952) en boeken van Flor Demedts over de Afrikaanse taal en letterkunde (2)
[BE ADVN AC828 ARCHIEF FLOR DEMEDTS]

Werkingsarchief (1990-1995) van het Aktiekomitee Vlaanderen '90 en van de afdeling regio Vlaams Brabant
[BE ADVN AC829 ARCHIEF AKTIEKOMITEE VLAANDEREN '90]

Werkingsarchief (1977-1985) van het Anti-Egmontkomitee en van de afdeling Grimbergen (met o.a. de actie 'Waar Vlamingen thuis zijn')
[BE ADVN AC830 ARCHIEF ANTI-EGMONTKOMITEE]

Werkingsarchief (1983-2001) van het Overlegcentrum Vlaamse Verenigingen (OVV) (met o.a. OVV-werkgroep Brussel en OVV-

werkgroep Randgemeenten)
[BE ADVN AC831 ARCHIEF OVERLEGCENTRUM VLAAMSE VERENIGINGEN]

Archivalia en foto's (1957-1981) over de familie Herman Van den Reeck en de Herman Van den Reeck-herdenkingen (4)
[BE ADVN AC833 ARCHIEF ELZA VAN DEN REECK]

Ministerieel kabinetsarchief (ca. 2004-2009) van Vlaams Minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel (Bert Anciaux)
[BE ADVN AC834 ARCHIEF KABINET VLAAMS MINISTER VAN CULTUUR, JEUGD, SPORT EN BRUSSEL (BERT ANCIAUX)]

Plaasteren borstbeeld van Joris Van Severen vervaardigd door Emiel Poetou
[BE ADVN AC835 ARCHIEF ALBERT DECKMYN]

Archivalia (1929-1949) over de weigering van Franstalige bevelen door Joris De Leeuw in het Belgische leger. Verder ook documenten over de Vlaamsch-Nationale Volkspartij in Dendermonde (5) (zie pp. 10-11)
[BE ADVN AC836 ARCHIEF JORIS DE LEEUW]

Foto's, poëziealbums, schilder- en potloodtekeningen en houtsneden uit het Kamp van Lokeren bijeengebracht door de vereniging Hekalo-Het Kamp van Lokeren (6)
[BE ADVN AC837 ARCHIEF HEKALO-HET KAMP VAN LOKEREN]

Werkingsarchief (1980-1987) van het Komitee der Randgemeenten (met o.a. de actie 'Het spel zonder grenzen' tussen de zes faciliteitengemeenten)
[BE ADVN AC867 ARCHIEF KOMITEE DER RANDGEMEENTEN]

[Sommige archieven bevinden zich nog in de verwerkingsfase en zijn niet onmiddellijk raadpleegbaar]

4

5

6

Het NISE-project internationaal

Publicatie – Om het NISE-project verder bekend te maken in Europa werd er een voorstellingstekst opgesteld in zes talen. Die is beschikbaar in drie brochures, namelijk Nederlands-Engels, Frans-Spaans en Duits-Russisch.

De brochures zijn gratis te verkrijgen in het ADVN of langs www.nise.eu.

NISE, een gegevensbank, een heuristische gids en een archivalisch instrument voor het transnationaal comparatief onderzoek naar de nationale bewegingen in Europa. Introductie, samengesteld door Luc Boeva, Antwerpen, ADVN, 2010, 26 pp.

Publicatie – Ook verscheen intussen de Engelse vertaling van Luc Boeva, *Rien de plus international*.

Deze publicatie – die het NISE-project geheel kadert – werd eerder al voorgesteld in *ADVN-Mededelingen*, nr. 26, 2009. De publicatie is te verkrijgen in het ADVN of langs www.nise.eu.

L. Boeva, *Rien de plus international. Towards a comparative and transnational historiography of national movements*, Antwerp, ADVN, 2010, 63 pp., 10 euro.

Redactionale rechtzetting

ADVN-Mededelingen, 2010, nr. 27, p. 5.

In het artikel *Vlaamsche Stemmen* staat dat Antoon Jacob in 1946 om medische redenen werd vrijgelaten. Uit een brief van Herman Vos aan Pieter Geyl (*Geyl en Vlaanderen: brieven en notities, deel III*, Antwerpen, 1975, p. 285) blijkt echter dat Jacob pas een week voor zijn overlijden, op 23 februari 1947, naar het Sint-Elisabeth ziekenhuis werd overgebracht, waar Vos hem op 22 februari nog bezocht. Daarenboven zijn in het archief van Frans Van der Elst (BE ADVN AC164) verscheidene brieven van Antoon Jacob terug te vinden die hij tot begin februari 1947

verstuurde vanuit zijn cel in de Begijnenstraat in Antwerpen. Verder berust de verwijzing naar Antoon Jacobs voorzitterschap van de Vlaamse Juristenvereniging vermoedelijk op een identiteitswissel met Jacobs broer en jurist Herman, die inderdaad de redactie verzorgde van *Het Juristenblad*. [Tc]

Vijfenzeventig jaar Wt

Symposium – Dit jaar bestaat *Wt* (voluit: *Wetenschappelijke tijdingen op het gebied van de geschiedenis van de Vlaamse beweging*) 75 jaar. Het blad werd in 1935 in Gent gesticht door Jozef Goossenaerts.

Vijfenzeventig jaar is een erg benijdenswaardige leeftijd voor een tijdschrift en niet het minst voor een tijdschrift dat de geschiedenis van de Vlaamse beweging als opdracht én bestaansgrond bezit.

Redenen te over dus om even terug te blikken. Maar tegelijk ook om vooruit te blikken. Dat laatste gebeurt op 21 oktober aanstaande in Gent tijdens een symposium over de toekomst van de historische tijdschriften in Vlaanderen en Nederland. Els Witte brengt een inleidend referaat dat gevolgd wordt door een panelgesprek met moderator en interpellanten. Aansluitend wordt de driejaarlijkse Pil-van Gastelprijs voor Geschiedenis uitgereikt. Het geheel wordt afgesloten met een receptie.

Het symposium vindt plaats in het congrescentrum De Zebrastraat, Zebrastraat 32, 9000 Gent.

Deelname aan het symposium is gratis. Wil u daar graag bij aanwezig zijn? Neem dan contact op met Ann Van Gastel. (+32 (0)3-225 18 37 of info@wt.be)

ADVN

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advsn.be